

*Внукова О. М., доцент, Калініна К. Р., студент, Цховребашвілі О. Ф., студент
Київський національний університет технологій та дизайну*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Стаття присвячена академічній доброчесності у закладах вищої освіти (ЗВО) України. На основі проведеного дослідження серед студентів бакалаврату визначені основні прогалини у дотриманні принципів академічної доброчесності, що проявляються у випадках списування, необ'єктивності оцінювання, невмінні оформити посилання на використані джерела, неусвідомленні наслідків плагіату. Запропоновано наукові підходи до формування академічної доброчесності студентів, а саме: системний, діалектичний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний, культурологічний.*

***Ключові слова:** академічна доброчесність, плагіат, наукові підходи, студенти, заклади вищої освіти.*

*Vnukova O. M., Kalinina K. R., Chovrebashvili O. F.
Kyiv National University of Technologies and Design*

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE FORMATION OF ACADEMIC CHARITY OF STUDENTS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

***Abstract.** The article is devoted to academic integrity in institutions of higher education (HEIs). On the basis of the conducted research, the main gaps in the observance of the principles of academic integrity among undergraduate students were identified, which are manifested in the case of writing off, unbiased evaluation, inability to issue references to used sources, lack of awareness of the consequences of plagiarism. Scientific approaches to the formation of students' academic integrity are proposed, namely: systemic, dialectical, dialectical, personal, axiological, cultural.*

***Keywords:** academic integrity, plagiarism, scientific approaches, students, institutions of higher education.*

Вступ. На сучасному етапі у ракурсі розгляду питання якості вищої освіти актуалізується проблема академічної доброчесності. Списування готових робіт чи текстів стало поширеним явищем для студентів, які часто думають, що простіше списати, ніж вивчати інформацію та й загалом навчатися. Таким чином звільняють час для занять своїми справами, погулянок, комп'ютерних ігор тощо. Епоха сучасних інформаційних технологій впливає на бажання проявляти наполегливість у набутті знань, адже їх можна легко віднайти за допомогою мережі Інтернет. З іншого боку, у системі вищої освіти не завжди спостерігається належний контроль за виконаними завданнями та не завжди є перевірка письмових робіт на наявність плагіату. Особливо це стосується рефератів, коли студентам важко написати щось нове і утриматись від використання вже існуючого матеріалу. Ситуація ускладнюється можливістю застосування систем штучного інтелекту для виконання самостійних робіт чи контрольних заходів. Але прояви недоброчесності перешкоджають розвитку творчості, а також формуванню компетентностей, які необхідні у майбутній професійній діяльності. Тому проблема дотримання академічної доброчесності студентами у закладах вищої освіти є нагальною.

Законом України «Про вищу освіту» окреслено «академічну доброчесність» як сукупність етичних принципів та нормативно визначених правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3]. ЗВО України популяризують академічну доброчесність, розробляють Кодекси честі, в яких описано відповідальність щодо

порушень принципів академічної доброчесності. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти під час акредитаційних процесів перевіряє політику та процедури дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу. Але на практиці у ЗВО все ще існує суперечність між необхідністю дотримання академічної доброчесності та наявністю випадків її порушення, що може впливати на якість вищої освіти.

Постановка завдання. Розвинені країни звернули серйозну увагу на плагіат й академічну доброчесність лише в останні 10–15 років. Наше відставання в часі та розумінні цих питань не є кричущим [5]. В Україні останнім часом увага дослідників звернена на проблеми: академічної доброчесності в ЗВО на сучасному етапі [2], правового регулювання відповідальності за порушення академічної доброчесності [7], професійного становлення студентів технічного університету шляхом поширення академічної доброчесності [8], ролі науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів [9], ставлення осіб різних вікових груп до академічної доброчесності [6], академічної доброчесності в сучасному суспільно-освітньому середовищі [1] тощо. Але недостатньо уваги приділено дослідженню наукових підходів щодо формування академічної доброчесності студентів.

Зважаючи на вищенаведене, ми поставили за мету дослідити основні проблеми, які виникають щодо дотримання академічної доброчесності у сучасному академічному середовищі, та визначити наукові підходи формування академічної доброчесності студентів.

Результати дослідження. У жовтні 2023 року було проведено онлайн-опитування студентів Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД) за допомогою Google Forms, в якому взяли участь 65 респондентів різних спеціальностей бакалаврату. Виявилось, що різним є ставлення студентів до академічної доброчесності. Для одних вона означає заборону копіювання чужих робіт, для інших – справедливість в оцінюванні досягнень. На поставлене запитання: «Чи розумієте ви термін «академічна доброчесність»?», – 58 студентів (89,2%) дали позитивну відповідь, 4 (6,2%) виявились не впевненими, 3 (4,6%) відповіли негативно. Це свідчить про те, що переважна більшість студентів знають та розуміють, що таке «академічна доброчесність». У 2021 р. Вченою радою Університету було затверджено «Кодекс академічної доброчесності КНУТД» [4]. Ми поцікавились, чи знають студенти про нього. 48 респондентів (73,8%) виявились обізнаними, 15 (23,1%) – не знають. Це вказує на те, що є пропагування даного документу, але недостатнє. Наступне запитання: «Чи вважаєте ви, що Кодекс академічної доброчесності КНУТД є ефективним інструментом регулювання норм поведінки в університеті?», – виявило цікаві факти. Лише 21 опитаних (32,3%) переконані, що даний Кодекс впливає на дотримання норм поведінки учасниками освітнього процесу у ЗВО, 27 осіб (41,5%) вважають, що впливає частково (50/50). А 9 студентів (13,8%) відмітили, що зовсім не впливає (рис. 1). Дані відповіді можуть свідчити про те, що частина студентів не вважає ефективним «Кодекс академічної доброчесності КНУТД» щодо визначення поведінки учасників освітнього процесу в Університеті. Це виявляє проблему недостатнього розуміння даного документу та необхідності його дотримуватися.

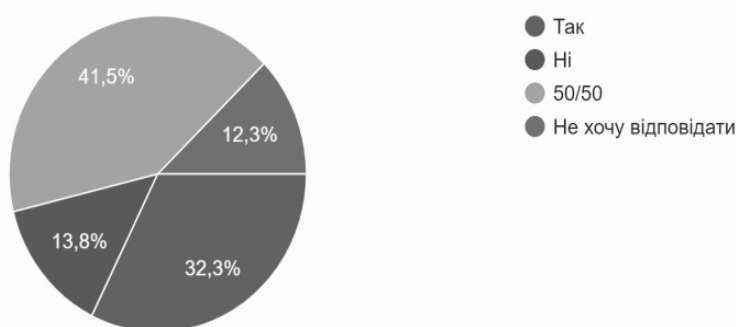
Важливо враховувати, що певна частина респондентів (8 осіб (12,3%)) не виявила бажання висловлювати свою думку з даного питання, що може вказувати на потребу у більшій комунікації щодо «Кодексу академічної доброчесності».

На запитання: «Чи надають викладачі інформацію стосовно академічної доброчесності?», – були отримані такі відповіді: «Так, досить багато» (23 відповіді (35,4%)), «Так, але мало» (16 (24,6%)), «Ні, не надають» (11 (16,9%)), «Інколи» (15

(23,1%). Це означає, що викладачами під час занять та у позааудиторній роботі недостатньо проводиться бесід, роз'яснень тощо про принципи академічної доброчесності. У результаті опитування щодо порушень правил академічної доброчесності ми виявили, що 19 респондентів (29,2%) (майже третина) вдавалися до списування, зокрема під час модульних або інших важливих робіт, інколи це робили – 19 осіб (29,2%) (тобто, теж майже третина), не захотіли відповісти 3-є (4,6%). Лише 24 респонденти (36,9%) ніколи не списували і не збираються цього робити (рис. 2).

Чи вважаєте ви, що Кодекс академічної доброчесності КНУТД є ефективним інструментом регулювання норм поведінки в університеті?

65 ответов

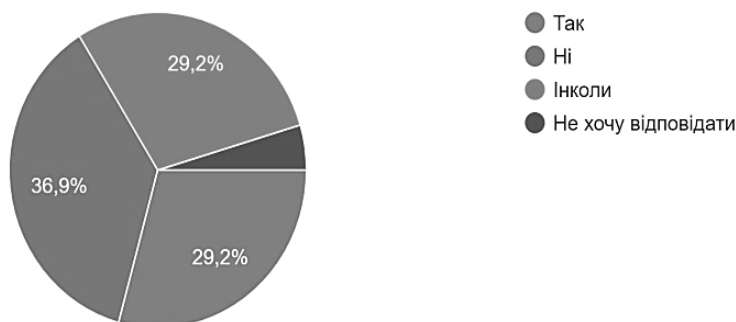

Джерело: авторська розробка.

Рис. 1. Чи є Кодекс академічної доброчесності КНУТД ефективним інструментом регулювання норм поведінки в Університеті?

Чи коли-небудь ви порушували правила академічної доброчесності, зокрема списували під час модульних або інших важливих робіт?

65 ответов

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Чи коли-небудь Ви порушували правила академічної доброчесності, зокрема, списували під час модульних або інших важливих робіт?

Тобто, все ж майже 2/3 опитаних вважають списування прийнятним. Цей факт вказує на наявні проблеми з дотриманням принципів академічної доброчесності. Окрім того, було виявлено, що третина студентів використовують інтернет-ресурси при підготовці рефератів та інших видів письмових робіт без посилання на використані джерела (19 осіб (29, 2%)), інколи так роблять 18 респондентів (27,7%), 21 (32,3%) – ніколи до цього не вдаються. А 7 осіб (10,8%) зазначили, що інтернет-ресурси їх надихають на нові ідеї. Наявність фактів списування без посилання на авторів

пояснюється великим обсягом часу, який витрачають студенти на написання рефератів. Опитування показало, що від 1 до 3-х год. витрачають на підготовку реферату 34 респонденти (52,3%), більше 3-х год. – 15 (23,1%), менше 1 год. – 5 (7,7%). Цікаво, що 34 респонденти (52,3%) вважають, що викладачі об'єктивно оцінюють їх роботи. Ми помітили, що так відповіли ті, хто багато часу витрачає на письмову роботу. 24 студенти (36,9%) мають думку, що викладачі оцінюють роботи іноді не об'єктивно. Лише 3-є (4,6%) мали категоричну відповідь про необ'єктивність оцінювання. Тобто, той, хто більше старається, краще оцінюється викладачем, і вважає оцінку об'єктивною. Хто менше зусиль витрачає на виконання робіт, має претензії до оцінки.

Не дивлячись на те, що частина студентів вдається до списування, сутність терміну «плагіат» розуміють 95,4% опитаних (62 особи), які вважають його негативним явищем. На запитання: «Чи виникали випадки, коли викладачі помічали плагіат у вашій роботі?», – 46 осіб (70,8%) відповіли, що ні. Це свідчить і про те, що плагіат не є частим (хоча частина респондентів може до цього вдаватися, як було сказано вище), і про те, що викладачі не досить ретельно перевіряють письмові роботи (особливо реферати) на плагіат за допомогою технічних засобів.

Намагаються дотримуватися правил цитування використаних праць авторів під час написання робіт 50 респондентів (76,9%). Але цього не роблять 13 опитаних (20%). Вони не знають, як правильно здійснювати посилання на використані джерела, та не усвідомлюють важливості цих дій.

На запитання: «Чи викликало б у Вас невдоволення те, що Вашу роботу викрали, тобто адаптували як свою, не вказавши її в списках джерел?», – 63,1% респондентів (41) відповіли ствердно, 24,6% (16) – «мені все одно», 9,2% (6 осіб) – «ні». Тобто, переважна більшість студентів не хочуть, щоб списували їх праці без зазначення авторства.

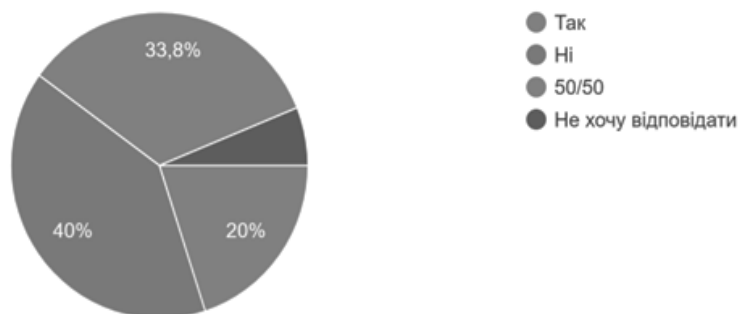
Останнім часом широко почав використовуватися штучний інтелект (ШІ) у всіх сферах, у тому числі, й у в академічному середовищі. Застосування ШІ у науковому письмі, на нашу думку, може бути корисним для дослідників. ШІ може допомогти авторам у написанні та підготовці рукопису, у оформленні твору. Наприклад, інструменти на основі обробки мови можуть допомогти авторам у виявленні та виправленні помилок у тексті, а також у форматуванні тексту згідно з певними вимогами. Інші інструменти можуть слугувати у створенні або перекладі тексту. Однак, використання ШІ не повинно призводити до порушення авторських прав або плагіату. Ми поцікавились, чи використовують студенти системи штучного інтелекту під час написання рефератів, есе та інших академічних текстів. Згідно з опитуванням, 20% респондентів (13 осіб) використовують системи штучного інтелекту під час написання рефератів, есе та інших академічних робіт, 33,8% (22) роблять це іноді, а 40% (26) не використовують (рис. 3). Ці результати вказують на необхідність звернути увагу на принципи академічної доброчесності у ракурсі поширення використання ШІ та розробити ефективні заходи для попередження порушень цих принципів.

Проведене опитування, яке виявило прогалини у дотриманні принципів академічної доброчесності, що проявляються у випадках списування, необ'єктивності оцінювання, невмінні оформити посилання на використані джерела, неусвідомленні наслідків плагіату тощо, сприяло виділенню наукових підходів до формування академічної доброчесності студентів у закладах вищої освіти. Ними, на нашу думку, є: 1) системність, яка передбачає врахування всіх аспектів розв'язання проблеми в їх взаємодії та визначенні характеру їх взаємозв'язків; 2) діалектичний підхід, у рамках якого формування академічної культури розглядається як процес розвитку особистості; 3) діяльнісний підхід, який дозволяє розуміти причинні зв'язки між подіями або явищами крізь призму їх зумовленості діяльністю учасників освітнього процесу з

урахуванням мотивів, засобів, способів активізації діяльності, усвідомленій постановці цілей щодо академічної доброчесності; 4) особистісний підхід – означає орієнтацію на врахування унікальності особистості, її потенціалу, свободи, саморозвитку; 5) аксіологічний підхід, який спонукає вивчати академічну доброчесність з точки зору розгляду її, як цінності для окремого учасника освітнього процесу, так і для університетської спільноти в цілому; 6) культурологічний підхід, який враховує те, що студент не тільки освоює культурні цінності, а і створює нові, є їх творцем. Варто академічну доброчесність аналізувати як культурний феномен, як мету і засіб, як результат освітнього процесу, який проявляється у самій особистості.

Чи використовуєте ви системи штучного інтелекту (ШІ) під час написання рефератів, есе та інших академічних робіт?

65 ответов

Джерело: авторська розробка.

Рис. 3. Чи використовуєте Ви системи штучного інтелекту під час написання академічних робіт?

Висновки. Проведене дослідження дає змогу констатувати, що основними проблемами, які виникають щодо дотримання академічної доброчесності у сучасному академічному середовищі, є такі: з Кодексом академічної доброчесності не всі студенти добре ознайомлені та не всі вважають, що він є ефективним інструментом регулювання норм поведінки в університеті, принципи академічної доброчесності більшість розуміють, але не всі готові їх дотримуватись, зокрема, дехто списує, не оформлює цитування належним чином, хоча більшість студентів не хочуть, щоб списували їх праці без зазначення авторства. Також виявлена необхідність у розробці заходів для попередження порушень принципів академічної доброчесності у ракурсі використання штучного інтелекту.

Для ефективного формування академічної доброчесності студентів у ЗВО варто використовувати, на нашу думку, такі наукові підходи: системний, діалектичний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний, культурологічний. Подальшого вивчення потребують особливості використання кожного із підходів для реалізації мети формування академічної культури учасників освітнього процесу задля підвищення якості вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Варава І. М. Проблема академічної доброчесності в сучасному суспільно-освітньому середовищі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 66. С. 22–26.
2. Внукова О., Мазурик Н., Пашко П. Академічна доброчесність серед учасників освітнього процесу у сучасній вищій школі. *Іноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості: Матеріали III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (17 листопада 2022 р., м. Київ)*. К.: КНУТД, Т. 1, 2022, С. 11–15.

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
4. Кодекс академічної доброчесності Київського національного університету технологій та дизайну. URL: https://knutd.edu.ua/files/dostupdopi/kodeks_akadem_dobrochesnosti_knutd_15.09.2021.pdf.
5. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? *Освітня політика*. 09.02.2018. URL: <https://www.skeptic.in.ua/promoting-integrity/>
6. Павлюк А. В., Давидок Т. О., Андросенко А. О., Внукова О. М. Проблема академічної доброчесності в закладах вищої освіти на сучасному етапі. *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості: Матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (18 листопада 2021 р., м. Київ)*. К.: КНУТД, Т. 1. 2021. С. 107–113.
7. Рудик В. А., Хименко О. А. До проблеми правового регулювання відповідальності за порушення академічної доброчесності. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. № 1 (3). С. 7–12.
8. Савчук П. П., Потапюк Л. М. Професійне становлення студентів технічного університету шляхом поширення академічної доброчесності. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 299–272.
9. Слободянюк О. М. Про роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2018. Вип. 6. С. 134–139. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/2304>.